

A másik centenárium

Szabó Ervin születésének századik évfordulójára

A véletlen úgy hozta, hogy a magyar századforduló két legnagyobb forradalmárának centenáriuma egybeesik. Ady Endre a legnagyobb, már a kortársak szemében is a mindent látó zseni, a vezérlő, a bálvány volt. S ha Ady volt a bálvány, akkor Szabó Ervin volt a tanítómester, a haladás, a baloldali táborában mindenki által elismert legfőbb tekintély. Ezért a másik centenáriumról, Szabó Ervinéről sem szabad megfeledkeznünk.

Az 1877. augusztus 23-án született Szabó Ervin nagyságát, csak Adyéhoz mérhető forradalmasító szerepét, nemzeti és nemzetközi jelentőségét a tisztán látó kortársak már életében felismerték. Alig húszévesen szenvedélyes alkotó munkában elégtelen, az őszirózsás forradalom előtt egy hónappal bekövetkezett halála mély gyász váltott ki nemcsak a hazai, hanem a szomszédos országok szocialista és haladó köreiből is.

A régebbi Szabó Ervin-kritika gyakran felnagyította és abszolutizálta Szabó Ervin tévedéseit, s ezzel helytelen megvilágításba helyezte, eltorzította a valóságos életművet, illetve annak belső arányait. Vitathatatlan, hogy Szabó Ervin életének döntő tévedése volt, hogy a szociáldemokrata reformizmus, megalkuvás és egyoldalú választójogi taktika („parlamentariánus kretenizmus”) ellen részben az anarchizmus, részben a szindikalizmus álláspontjáról harcolt és ennek következményeképpen túlbecsülte a gazdasági harc, a szakszervezet szerepét és alábecsülte az állam és a politikai párt jelentőségét a munkásmozgalomban. Ezen alapvető tévedése és az ezzel összefüggő más tévedései azonban nem homályosították azt a tényt, hogy Szabó Ervin egész munkásságának alapiránya marxista volt, hogy minden munkájában Marx és Engels kutató szelleméhez híven hatalmas, összefoglaló szempontokat vitt bele, mindig a történelmi materializmus, a teljes marxista tudomány és mély forradalmi szocialista világnézet csillogott ki műveiből. Ez magyarázza, hogy anarcho-szindikalista és — élete végén felbukkant — liberális humanista nézete ellenére elkezdte a nyugat-európai szindikalizmus opportunisták zsákutcáit, és hogy tanítványainak túlnyomó többsége utat talált a kommunista mozgalomhoz.

Másik súlyos, inkább elméleti tévedése volt Szabó Ervinnek a hegeli dialektikától való idegenkedése, gondolkodásának néhány anti-dialektikus vonása. A valóság, a gyakorlat dialektikája azonban a legtöbb esetben mélyebb befolyást gyakorolt gondolkodására és háttérbe szorította anti-dialektikus merevségeit. Végül komoly tudományos tévedésnek minősült erre vonatkozó munkáiban az 1848—1849-es magyar forradalom polgári jellegének következtelen megítélése, illetve — ha nem is abszolút jellegű — tagadása.

Mindezekkel a kétségtelenül meglévő tévedésekkel szemben jelentős pozitívumokat, érdemeket, forradalmi tetteket és alkotásokat nevezhetünk az életmű mérlegébe.

Szabó Ervin kora fiatalságától kezdve korán bekövetkezett halála percéig — tévedései idején is — egy új, modern, demokratikus és szocialista Magyarorszáért harcolt. Forradalmi szocialista tevékenységének alapja az a szenvedélyes és következetesen képviselt meggyőződése volt, hogy a demokrácia és a szocializmus csakis a munkásosztály vezetésével harcolható ki, hogy az igazi kollektív és egyéni szabadság, az öntudatos, szabad szocialista személyiség kizárólag egy tudományos politika alapján irányított szocialista gazdasági és társadalmi berendezkedés gyümölcse lehet.

Mint a magyarországi szociáldemokrata párt egyik — formálisan pártvezetőségi tagnak ugyan soha meg nem választott, de tényleges — vezetője rendkívül sokoldalú gyakorlati szervező, agitációs propaganda- és művelődési munkát végzett, különösen pályakezdése időszakában. Éveken keresztül szerkesztője és munkatársa volt a Népszavának, a Népszava Naptárának és a párt Márciusi és Májusi Emléklapjainak. Számos, nagy mozgósító erejű forradalmi szocialista röpiratot írt és terjesztett. Évekig vezette, szervezte és intézte a Népszava Könyveskedését és a szocialista könyvtérjesztés ügyeit. Fő kezdeményezője, megindítója, szervezője és előadója volt a szociáldemokrata párt és a szakszervezetek munkásművelődési, népművelési mozgalmainak, az elemi és a magasabb fokú munkáskepző tanfolyamoknak.

Szabó Ervinnek kiemelkedő és mindmáig csak részben

feltárt szerepe volt a magyar szociáldemokrácia nemzetközi kapcsolatainak ápolásában, kiépítésében. Ő volt az orosz forradalmi mozgalom legjobb hazai ismerője és igazi neveltje. A szocialista külföld előtt ő volt a magyar szocialista mozgalom legelismerőbb tudományos-elméleti tekintélye.

Az ő nevéhez fűződik a szociáldemokrata mozgalomhoz már lazábban kapcsolódó, sőt mindinkább ellenzéki szerepet játszó szocialista diákmozgalom megteremtése is. A Művelődési Kőr, a Szocialista Diákok Szabad Szervezete Szabó Ervin-í „iskoláját” a hazai szocialista és későbbi kommunista mozgalom számos ismert vezető egyénisége kijárta.

Szabó Ervin magát mindig marxistának vallotta. Ezt mindenekelőtt névtelenül írt, rendkívül gazdag tematikájú

Népszava-publicisztikájával igazolta. Frankel Leó hagyományait folytatva, a szó igazi értelmében ő emelte nemzeti és nemzetközi tudományos színvonalra a magyar marxista publicisztikát. A század elején ő volt az első és egyetlen, aki Marx és Engels kétkötetes (eredetileg három kötetre tervezett) kiadásával a marxizmust eredetiben és egyben a magyar valóságra alkalmazva eljuttatta a magyar munkásság tömegeihez, a hazai munkásmozgalom egész sor nemzetkéhez.

Szabó Ervin érdeme a magyar szociáldemokrata és polgári radikális mozgalom közötti kapcsolatok, sőt szövetség megteremtése. Ő „szervezte be” már 1902-ben a radikális szociológusokat és értelmiségieket a munkáskepző tanfolyamok oktatói karába. A Huszadik Század szerkesztésébe bekapcsolódva 1903-ban határozott tudományos szocialista, marxista orientációt vitt a folyóirat egyre radikálisabb irányvonalába. 1906-ban egyik fő mozgatója volt a Társadalomtudományi Társaság balra fordulásának és a Társadalomtudományi Társaság Szabadiskolája létrehozásának.

Végül, de nem utolsósorban Szabó Ervin elvülhetetlen érdeme volt, hogy 1904-től — előbb mint könyvtáros, később mint a Fővárosi Könyvtár igazgatója — a legkitűnőbb országos és az egyik legjobb európai intézménnyé fejlesztette ezt a könyvtárat.

Ez a mérleg, úgy gondolom önmagáért beszél és nem igényel — erre a cikk keretei nem is adnak lehetőséget — további részletezést. A centenárium fontos alkalma annak, hogy az igazi Szabó Ervint népünk megismerje és megszeresse.

Szós Pál